

Ks. JÓZEF KOZYRA

Uniwersytet Śląski w Katowicach

SZCZEGÓLNE MIEJSCE LUDU WYBRANEGO I JEGO ŚWIĘTYCH PISM W NOWYM TESTAMENCIE

WPROWADZENIE

Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej z roku 2001 o narodzie żydowskim i jego Świętych Pismach w Biblii chrześcijańskiej¹ (tyt. oryg. *Le peuple juif et ses Saintes Écritures dans la Bible chrétienne*) podkreśla, że naród żydowski i jego Święte Pisma zajmują w Biblii chrześcijańskiej miejsce szczególne, stanowią bowiem jej pierwszą część (Stary Testament) i są obecne na wiele sposobów w jej części drugiej (w Nowym Testamencie)². Dokument ten podkreśla, że Nowy Testament uznaje Boży autorytet Świętych Pism narodu żydowskiego i na nim się opiera. Kiedy bowiem mówi o „Pismach” czy odwołuje się do tego, „co jest napisane”, wtedy odnosi się do Biblii żydowskiej. Stwierdza też, że „Pisma te musiały się wypełnić”, ponieważ określają one Boży plan zbawienia, który musi się urzeczywistnić, mimo wszelkich przeszkód. Według Nowego Testamentu Pisma te faktycznie się wypełniły w życiu Jezusa, Jego męce i zmartwychwstaniu, jak również w ustanowieniu Kościoła otwartego na wszystkich. Wypełnienie się Pism jest aspektem zgodności i ciągłości obydwu Testamentów. Aby jednak możliwy był postęp i rozwój idei zbawienia, musimy także zauważyć brak ciągłości i całkowitą nowość oraz niespodziewaną wprost inność zbawienia przyniesionego przez Chrystusa. Brak ciągłości jest niestety źródłem sporu między chrześcijanami i żydami (Nr 84)³. Sedno tego sporu i nieporozumień tkwi w tajemnicy wcielenia Syna Bożego, który przyniósł pełnię objawienia i zbawienia.

Jan Paweł II w rozmowie z Vittorio Messori wyjaśnia to następująco: Wydaje się, że Bóg w swoim zbliżaniu się do człowieka, do jego możliwości poznawczych, poszedł najdalej, jak tylko mógł. A może w pewnym sensie aż za daleko, skoro Chrystus stał się zgorszeniem dla żydów i głupstwem dla pogan (1 Kor 1,23). Dlatego, że Chrystus nazywał Boga swoim Ojcem, dlatego właśnie, że Boga tak bardzo objawiał sobą, zaczę-

¹ Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej*, tłum R. Rubinkiewicz, Kielce 2002.

² Tamże, s. 166.

³ Tamże, s. 166 n.

to odnosić wrażenie, że objawiał Go aż za bardzo. I dlatego człowiek już nie mógł tej bliskości wytrzymać i zaczął protestować. Ten wielki protest nazywa się naprzód Synagoga. Żydzi nie mogą przyjąć Boga, który jest tak bardzo ludzki. Protestują: to nie przystoi Bogu! Bóg zbyt odsonił się w Swej Tajemnicy. A człowiek nie jest jakoby zdolny znieść nadmiaru Tajemnicy⁴.

Zbawienie, które przyniósł Jezus Chrystus poprzez swoją Tajemnicę Paschalną, ofiarowane zostało przede wszystkim Izraelowi (por. Dz 3,26; Rz 1,16). Jak to jednak zapowiadał już Stary Testament, zbawienie ma również charakter uniwersalny (por. Ps 98,2 n.; Iz 49,6). Ofiarowane zostało także poganom i przez wielu z nich było przyjęte. Oni też stali się ogromną większością uczniów Chrystusa, chociaż korzystają ze zbawienia jedynie dlatego, że zostali wprowadzeni do groma potomków Abrahama przez swą wiarę w Jezusa Chrystusa – Mesjasza Izraela (por. Ga 3,7,29). Jest to więc wynik ogromnej symbiozy, jaka łączy obie części Biblii chrześcijańskiej, oraz siły duchowych więzów, które jednoczą Kościół Chrystusowy z narodem żydowskim (Nr 85).

Zgodność i ciągłość obydwu Testamentów ma głębokie korzenie i objawia się na różnych płaszczyznach. Podobny stosunek łączy Pismo Święte i Tradycję w chrześcijaństwie i judaizmie. Wielkie tematy Starego Testamentu są kontynuowane w Nowym. Żydowskie metody egzegezy wykorzystywane są w Nowym Testamencie. Chrześcijański zaś Kanon ksiąg Starego Testamentu zawdzięcza swą formację sytuacji, w jakiej znalazły się święte pisma narodu żydowskiego w I wieku po Chrystusie (Nr 85)⁵.

Kwestia, w jaki sposób Żydzi przedstawiani są w Nowym Testamencie, omówiona została w ostatniej, trzeciej części dokumentu. Wyjaśnia się tam też tzw. „teksty antyżydowskie”. Okazuje się, że zarzuty skierowane do Żydów na kartach Nowego Testamentu nie są ani częstsze, ani bardziej kąśliwe od oskarżeń Izraela w Prawie i u Proroków, a więc w samym Starym Testamencie. Te ostre wypowiedzi należą do języka proroków, którzy ostrzegają przed ówczesnymi błędnymi drogami. Zawsze jednak przewidują możliwość nawrócenia i nowe możliwości zbawienia⁶.

1. JUDAIZM PODZIELONY

Uzasadnienie późniejszych różnic w rozumieniu wiary w objawione słowo Boże znajdujemy w bardzo zróżnicowanym judaizmie już w ostatnich wiekach przed Chrystusem, jak i w I w. po Chrystusie. Należałoby więc raczej mówić o różnych judaizmach, a dokładnie o różnych grupowaniach

⁴ Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei. Jan Paweł II odpowiada na pytania Vittorio Messori*, Lublin 1994, s. 49.

⁵ Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski...*, s. 167 n.

⁶ Tamże, s. 140.

religijno-politycznych i społecznych w judaizmach tego okresu historii. Judaizm bowiem nie był monolitem, lecz był bardzo zróżnicowany w skali całego świata grecko-rzymskiego, a nawet w granicach rzymskiej Palestyny przejawiał różne i złożone formy. Ukazuje się nam obraz wielu judaizmów, oddzielnych żydowskich systemów religijnych, które łączą jednak wspólne wątki, wskazujące na wspólne dziedzictwo. Trudno jest dokładnie odtworzyć spójny obraz judaizmów tamtego okresu ze względu na ich bardzo zróżnicowany, złożony i dynamiczny charakter. Z perspektywy chrześcijańskiej Nowego Testamentu judaizmy I w. ery chrześcijańskiej widzi się przez pryzmat różnych wspólnot kościelnych, walczących o określenie własnej tożsamości niezależnej od judaizmu, z którego się wyłaniały, albo z którym rywalizowały często w sposób polemiczny⁷.

Na zróżnicowany obraz judaizmu biblijnego zwraca również uwagę interesujący nas dokument Papieskiej Komisji Biblijnej mówiąc o żydach w Nowym Testamencie (rozdz. III). Judaizm powygnaniowy (po 538 r.) należy postrzegać z różnych punktów widzenia. W ostatnich wiekach przed Chrystusem judaizm otrzymał szczególne zabarwienie religijne dzięki powstaniu synagog. Różne postawy w odniesieniu do odbudowanej świątyni jerozolimskiej często stawały się źródłem podziałów wśród żydów. Można to zauważyć w schizmie Samarytan i w rękopisach z Qumran.

Trzy główne żydowskie grupy religijno-społeczne i polityczne, tworzące rodzaj partii czy szkół myślenia w judaizmie okresu przedchrześcijańskiego, stanowili: faryzeusze, saduceusze i esseńczycy. Relacje między różnymi grupami były czasem niezwykle napięte, a nawet wrogie. Na tym tle łatwiej zrozumieć nieprzyjaźń na płaszczyźnie religijnej, jaka pojawia się w Nowym Testamencie (Nr 66)⁸.

W dokumencie Papieskiej Komisji Biblijnej wzmiankuje się jeszcze inne ugrupowania żydowskie działające w Palestynie w czasach rzymskich, jak zelotów, sykaryjczyków czy uczniów Jana Chrzciciela (Nr 67, 69)⁹.

Inną grupą odgrywającą znaczną rolę na scenie religijno-politycznej czasów Jezusa byli „uczeni w Piśmie” nazywani „uczonymi w Prawie [Mojżeszowym]”, „doktorami Prawa”, „prawnikami”, „pisarzami” posiadającymi umiejętność pisania i czytania, „nauczycielami” czy też „mistrzami” (Rabbi albo Rabbuni). Stojąc po stronie faryzeuszy lub arcykapłanów, przeciwstawiali się Jezusowi z wzajemnością¹⁰.

⁷ S. J. Tancer, *Judaizmy w I w. po Chrystusie*, [w:] *Słownik wiedzy biblijnej* (tyt oryg. *The Oxford Companion to the Bible*), red. B. M. Metzger, M. D. Coogan, konsult. wyd. pol. W. Chrostowski, tłum. T. Mieszkowski, Warszawa 1996, s. 275 n.

⁸ Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski...*, s. 128–130.

⁹ Tamże, s. 132 nn.

¹⁰ E. Dąbrowski, *Uczeni w Piśmie*, [w:] *Podręczna encyklopedia biblijna*, red. E. Dąbrowski, t. II, Poznań 1959, s. 648; M. Banaszczyk, *Ruch baptyzmalno-pokutny Jana Chrzciciela a początki głoszenia Ewangelii przez Apostołów*, Katowice 2000, s. 18 (mps, WSSD); G. W. Buchanan, *Pisarze*, [w:] *Słownik wiedzy biblijnej...*, tłum. P. Pachciarek, s. 597.

Jedną z mniejszych grup działającą w czasach apostoelskich byli herodianie, czyli zwolennicy i przyjaciele rodziny Heroda. Spotykamy ich zarówno w Galilei, jak również w Judei¹¹.

2. SYTUACJA CHRZEŚCIJAN W KONTEKŚCIE PODZIELONEGO JUDAIZMU W I W. PO CHRYSZTUSIE

Autorzy dokumentu stawiają pytanie: jaki mógł być związek pierwszych uczniów Jezusa Chrystusa z religijnym kontekstem żydowskich ugrupowań? Okazuje się, że grono Dwunastu i inni uczniowie Jezusa podzielali galilejską mentalność swego Mistrza, chociaż okolice Jeziora Galilejskiego, gdzie mieszkali i żyli, były bardzo kosmopolityczne. Jezus przyciągał uczniów Jana Chrzciciela, miał zwolenników wśród Judejczyków i pozyskał nawet Samarytan. Miał też kontakty z poganami (Syrofenicja, Dekapol, Rzymianie). Grupa uczniów Jezusa mogła więc odzwierciedlać ów wielki pluralizm, jaki był w Palestynie w czasach rzymskich (Nr 67)¹².

Wspólnota wierzących w Jezusa Chrystusa wywodząca się od samego Jezusa i powołanych przez Niego Apostołów była najważniejszym, patrząc z perspektywy historycznej, ugrupowaniem żydowskim w czasach rzymskich. Chrześcijanie bowiem w następnych tysiącleciach odgrywają największą rolę na arenie dziejów.

Patrząc na wydarzenia ostatniego trzydziestolecia I w. po Chrystusie w Palestynie, zauważamy istotne zmiany w układzie sił różnych grup religijno-politycznych. Po stłumionym przez Rzymian powstaniu żydowskim z lat 66–73 i zburzeniu świątyni jerozolimskiej główną rolę zaczęli odgrywać rabin i faryzeusze, stając się przywódcami judaizmu zwanego umownie Synagogą. W niektórych istotnych sprawach konflikt między przywódcami Synagogi a uczniami Jezusa był bardzo ostry. Może o tym świadczyć fakt wydalania z grona wierzących żydów (z Synagogi) każdego, kto wyzna, że „Jezus jest Mesjaszem” (J 9,22)¹³. Inną formą ataku skierowaną przeciwko wyznawcom Jezusa Chrystusa było błogosławieństwo synagogałne „Birkat ha minim”, stanowiące w rzeczywistości przekleństwo wobec odstępców, za jakich judaiści uważali chrześcijan¹⁴. W związku z tym, że lokalne wspólnoty judaistyczne (synagogałne) nie tylko nie tolerowały już chrześcijan, ale nawet poddawali ich prześladowaniom, biczowaniu i zabijaniu (por. Mt 10,17; J 16,2; Dz 8,1; 9,1), jasna staje się odpowiedź

¹¹ P. J. Achtemeier, *Herodianie*, [w:] *Encyklopedia biblijna* (tyt. oryg. *The Harper Collins Bible Dictionary*), red. P. J. Achtemeier, tłum. Z. Kościuk, Warszawa 1999, s. 396; E. Dąbrowski, *Herodianie*, [w:] *Podręczna encyklopedia biblijna*, red. E. Dąbrowski, t. I, Poznań 1959, s. 459; M. Banaszczyk, *Ruch baptyzmalno-pokutny...*, s. 19 n.

¹² Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski...*, s. 132.

¹³ M. Wróbel, *Synagoga a rodzący się Kościół*, Kielce 2002, s. 95–104.

¹⁴ Tamże, s. 248–251.

w Mt 23 przedstawiona jako polemika antyfaryzejska („biada wam faryzeuszom i uczniom w Piśmie” – Nr 69)¹⁵.

W chrześcijaństwie rozwiniętym w świecie hellenistycznym już pod koniec I w. posługiwano się pismami świętymi przejętymi od Żydów aleksandryjskich (Septuaginta), zawierającymi księgi proto- i deuterokanoniczne¹⁶. Żydzi zebrani na Synodzie w Jamni (ok. 95 r. po Chrystusie) wydają się odcinać od chrześcijan, uznając za Pismo Święte jedynie teksty napisane po hebrajsku (protokanoniczne – Nr 16)¹⁷. Nowe zaś tłumaczenia żydowskie Pisma Świętego na język grecki z II/III w. po Chrystusie Akwili, Symmachusa i Teodocjona, mające zastąpić Septuagintę w kręgach judaistycznych, zawierały przekład jedynie tekstów hebrajskich. Po odrzuceniu więc przez judaizm rabiniczny Biblii greckiej (Septuaginty), w wyniku konfrontacji z chrześcijaństwem uznającym za Pismo Święte nie tylko 47 ksiąg proto- i deuterokanonicznych z tej Biblii (Stary Testament), ale nadto włączając do niej jeszcze nowych 27 ksiąg napisanych po grecku i nazywanych Nowym Testamentem, rozdział między Synagogą a Kościołem chrześcijańskim stawał się coraz głębszy¹⁸. Na narastający podział między Żydami a chrześcijanami mogą również wskazywać takie teksty Nowego Testamentu, jak Rz 9–11 oraz szczególnie 1 Tes 2,14 n.

3. JUDAISTYCZNA WARSTWA TEKSTÓW NOWEGO TESTAMENTU – PRÓBA KRYTYCZNEGO I POZYTYWNEGO SPOJRZENIA NA ŻYDÓW

Mimo sytuacji konfliktowej między wspólnotami chrześcijańskimi i żydowskimi, obraz Żydów w Nowym Testamencie jest zasadniczo pozytywny. Dobrą Nowiną o zbawieniu przyniesionym przez Jezusa przyjęła na początku grupa samych Żydów, co spotkało się niestety z opozycją przywódców żydowskich, za którymi poszła ostatecznie olbrzymia część narodu (Nr 70)¹⁹. Nie zmienia to jednak faktu, że naród żydowski jest wybranym przez Boga ludem, przez który Bóg realizuje swój plan zbawienia, obejmujący ich samych oraz wszystkich innych ludzi (pogan). Jezus – Syn Boży i Mesjasz nie tylko rodzi się w ramach tego narodu, ale całą swoją działalność publiczną, z wyborem dwunastu Apostołów włącznie, również zasadniczo ograniczał do narodu żydowskiego. Podkreślone przez redaktorów ksiąg Nowego Testamentu załączki wątków uniwersalizmu zbawienia, obejmującego także pogan, zostały rozwinięte w wyniku późniejszych wy-

¹⁵ Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski...*, s. 134 n.

¹⁶ Biblia grecka (Septuaginta, czyli żydowskie tłumaczenie Biblii na język grecki z III w. przed Chrystusem), używana przez Żydów związanych z kulturą hellenistyczną i językiem greckim, oprócz tłumaczenia ksiąg hebrajskich zawierała także księgi greckie (Jdt, Tb, Ba, 1–2 Mch, Syr, Mdr).

¹⁷ Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski...*, s. 34 n.

¹⁸ W. Chrostowski, *Biblijny Izrael – dzieje i religia*, Gniezno 1998, s. 125.

¹⁹ Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski...*, s. 135 n.

darzeń realizacji Bożego planu zbawienia. Kiedy bowiem żydzi odrzucili Ewangelię Chrystusa, a poganie chętnie się na nią otwarli, księgi Nowego Testamentu podkreślają, że chociaż Jezus przyniósł zbawienie przez swą tajemnicę paschalną przede wszystkim Izraelitom (por. Dz 3,26; Rz 1,16; 9–11), to jednak zbawienie ma również charakter uniwersalny, jak to zapowiadał już Stary Testament (por. Ps 98,2 n.; Iz 49,6). Ofiarowane zostało więc także poganom, z których wielu chętnie je przyjęli i stali się ogromną większością uczniów Chrystusa w Kościele chrześcijańskim (por. Dz 28,28; Rz 11,17 n.; – Nr 70, 85)²⁰.

a. Ewangelia według Mateusza

Autorzy dokumentu podkreślają, że w Ewangelii Mateusza wiele szczegółów wskazuje na wielką znajomość Pism, tradycji i mentalności środowiska żydowskiego. Żydowskie pochodzenie Jezusa akcentuje już genealogia: „Syn Dawida, syn Abrahama” (Mt 1,1). Syn Maryi będzie się nazywał Jezus, bo „On zbawi swój lud od jego grzechów” (1,21). Jezus działa na terenie Palestyny wśród żydów (por. 15,24) i pierwszą misję Dwunastu ogranicza tylko do „owiec utraconych z domu Izraela” (10,5 n.). Mateusz stale podkreśla w swojej Ewangelii, że wydarzenia z życia Jezusa dokonały się po to, „by się wypełniło Pismo” (a więc zapowiedzi Starego Testamentu). Jezus wyjaśnia też, że nie przyszedł znieść Prawo [Mojżeszowe], ale je wypełnić (por. 5,17; – Nr 70)²¹.

Jak bardzo mocno tkwi Ewangelia Mateusza w środowisku palestyńskim, wskazują liczne semityzmy nietłumaczone na język grecki oraz typowo palestyńskie zwroty lub zwyczaje. Również struktura Ewangelii Mateusza i jej główne tematy teologiczne są typowo judaistyczne. Jezus jest obiecany przez Stary Testament Mesjaszem. Kościół zaś jest prawdziwym Izraelem jako prawdziwy lud Boży²².

Kościół otwarł się na pogan i wśród nich zaczął się głównie rozwijać. Tak spełniły się słowa Jezusa podane przez Mt 8,11 n.: „Wielu przyjdzie ze Wschodu i Zachodu i zasiądą razem z Abrahamem, Izaakiem i Jakubem w Królestwie Niebieskim, a synowie królestwa zostaną wyrzuceni na zewnątrz”. To uniwersalistyczne otwarcie znajduje swe ostateczne potwierdzenie w mandacie misyjnym do wszystkich narodów (por. Mt 28,19; – Nr 70, 71)²³.

Odrzucenie Mesjasza przez wielką część narodu Izraelskiego, a szukanie Go i znalezienie przez przedstawicieli pogan widać wyraźnie już w historii dzieciństwa Jezusa, ukazanej przez Mateusza (por. 1–2). Pogańscy Mędrcy

²⁰ Tamże, s. 136, 168.

²¹ Tamże, s. 136.

²² J. Kozyra, *Jak powstawały Ewangelie?*, Kraków 1992, s. 78, 81–83.

²³ Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski...*, s. 137–139.

ze Wschodu szukają i znajdują Mesjasza – Króla, zaś przywódcy narodu z królem Herodem I i jego doradcami na czele oraz z solidaryzującymi się z nimi inni żydzi odrzucają Mesjasza i chcą Go zabić. Nowy lud Boży – Kościół to prawdziwy Izrael, ogarniający wiernych pochodzących z judaizmu i z pogaństwa²⁴.

Kościół zdystansował się więc od wspólnot żydowskich, które nie uwierzyły w Jezusa Chrystusa. Na tę obcość w Ewangelii Mateusza może wskazywać sformułowanie: „w ich synagogach” (4,23; 9,35; 13,54). Faryzeusze i saduceusze ukazani są zawsze w opozycji do Jezusa, podobnie też uczeni w Piśmie. Radykalnie sprzeciwiają się także Jezusowi trzy ugrupowania Sanhedrynu: „starsi, arcykapłani i uczeni w Piśmie”, szczególnie w kontekście męki (por. 16,21; 27,20–23). Jezus przeciwstawia się tej opozycji, wypowiadając swoje ostre zarzuty i groźby (por. 23,2–7.13–36). Język Jezusa jest całkowicie podobny do wypowiedzi proroków upominających naród izraelski w Starym Testamencie (por. Iz 5,1–7). W tym samym stylu wyrażano się też w Qumran. Ostrość wypowiedzi Jezusa należy widzieć również w kontekście mowy apokaliptycznej (por. 24–25). Poza polemiką bowiem chodziło o wzmocnienie i podniesienie na duchu prześladowanej mniejszości chrześcijańskiej i pokrzepienia nadziei na zbawczą Bożą interwencję (Nr 70)²⁵.

Na redakcję opisu męki Pańskiej w Ewangelii Mateusza wpłynęły nie tylko racje katechetyczne oraz interpretacja religijno-teologiczna („stało się tak, aby się wypełniło Pismo”; Jezus – Sprawiedliwy Prorok, jak Jeremiasz, odrzucony przez swój naród), ale także konfrontacja z niechrześcijańskimi żydami i względy polityczne. Podkreślanie winy żydów przy śmierci Jezusa jest wyrazem ostrej konfrontacji między Kościołem a Synagogą. Niezaprzeczalny jest bowiem fakt historyczny, że przywódcy narodu i podburzone przez nich tłumy byli inicjatorami procesu i skazania Jezusa na śmierć. Ewangelista jednak chodziło o to, by naród żydowski zrozumiał swą winę, aby żałował i aby się nawrócił²⁶. Dlatego Jezus ze zbrodniczo przelanej krwi niewinnej uczynił Krew Przymierza przynoszącą odpuszczenie grzechów (por. 27,4.24; 26,28; – Nr 71)²⁷.

b. Ewangelia według Marka

Ewangelista Marek wystrzega się ogólnej oceny żydów. Negatywną opinię stosuje jedynie do faryzeuszy i uczonych w Piśmie (por. 7,5–7). Krytyczny osąd wobec władz religijnych i politycznych wynika z ich negatywnej postawy wobec Jezusa i z braku otwarcia się na Jego zbawczą

²⁴ J. Kozyra, *Jak powstawały Ewangelie?*..., s. 81 n.

²⁵ Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski...*, s. 136 n.

²⁶ A. Läßle, *Od egzegezy do katechezy*, tłum B. Białecki, t. 2: *Nowy Testament*, Warszawa 1986, s. 76.

²⁷ Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski...*, s. 138 n.

misję. Wrogiej postawie przywódców Marek przeciwstawia postawę tłumu lub ludu, który zasadniczo sprzyja Jezusowi. Przy skazaniu Go jednak tłum uległ wpływom arcykapłanów, podobnie jak Piłat, który chciał się przypodobać tłumom. Męka Jezusa według Marka stanowi realizację tajemniczego Bożego planu zbawienia (zasada wypełniania się Pism i uniwersalizm zbawienia). Najbardziej dramatycznym momentem dzielącym Jezusa od przywódców żydowskich było uznanie za bluźnierstwo wypowiedzi o mesjanizmie i Synostwie Bożym (por. 14,61–64). Sprawa ta, niestety, jest nadal kością niezgody między judaizmem a chrześcijaństwem. Dla chrześcijan bowiem Jezus jest Mesjaszem i Synem Bożym, co w pełni ukazał przez swe zmartwychwstanie. W oczach ogółu żydów zaś chrześcijanie, wierząc w Jezusa Syna Bożego, popełniają błąd i poważnie obrażają Boga. Ta podstawowa różnica między chrześcijanami a judaistami, chociaż jest bardzo bolesna, nie powinna jednak rodzić wzajemnej wrogości i nie powinna prowadzić do zapomnienia o bogatym wspólnym dziedzictwie łącznie z wiarą w jednego Boga (Nr 72)²⁸.

c. Dwudzieło Łukasza: Ewangelia i księga Dziejów Apostolskich

Ewangelia Łukasza i Dzieje Apostolskie otwarte są na uniwersalizm zbawienia a jednocześnie ukazują jego początki ściśle związane z Izraelem. Ewangelia dzieciństwa, mówiąc o narodzinach Jana Chrzciciela i Jezusa, ukazuje Izrael i Jerozolimę jako adresatów zbawienia, które wypełnia się według Bożego planu (por. 1,38; 2,32.38). Rys uniwersalistyczny łączy „światło na oświecenie pogan i chwałę ludu Izraela”. Zaznacza się jednak już wtedy negatywną reakcją na dar Boży: Jezus będzie „znakiem sprzeciwu, kamieniem upadku i znakiem powstania” (2,34). Uniwersalizm widać w działalności Jana Chrzciciela, do którego idą wszyscy, również poganie (por. 3,6), i w genealogii Jezusa, który jest „synem Adama” (3,38). Żydzi jednak, jak to pokazują wydarzenia w synagodze w Nazaret (por. 4,16–30), nie chcą się dzielić zbawieniem z obcymi. Podobnie według Dziejów Apostolskich żydzi gwałtownie sprzeciwiali się działalności Pawła wśród pogan, obawiając się utracenia przywilejów narodu wybranego (Dz 13,44 nn.).

Łukaszowy obraz Jezusa przekracza ramy nacjonalizmu żydowskiego i podkreśla uniwersalizm zbawienia, wprowadzając przykłady z Samarytanami (miłosierny i wdzięczny – por. 10,29–37; 17,12), celnikami, jawno-grzesznicą i łotrem, którzy się nawracają i żałują (por. 7,36–50; 18,9–14; 19,1–10; 23,39–43), oraz nakłania do otwarcia się na nich. Ilustruje to także przypowieść o miłosiernym ojcu, który zachęca starszego syna do otwarcia się na marnotrawnego brata (por. 15,11–32). Jezus, przewidując odrzucenie Jego osoby przez naród żydowski, ostrzega w przypowieści o przewrot-

²⁸ Tamże, s. 140–143.

nych rolnikach przed konsekwencjami i wyraża ogromny ból z tego powodu (por. 20,9–19). Płacze nawet nad losem Jerozolimy (19,41 nn.) i przejmując się nieszczęściem żyjących tam kobiet i ich dzieci (por. 23,28–31). W opisie męki Jezusa Łukasz pomniejsza winę przeciwników. Choć postawa przywódców żydowskich jest wroga Jezusowi, On modli się za swoich oprawców i wielkodusznie usprawiedliwia, „bo nie wiedzą, co czynią” (23,34). Ewangelista podkreśla też, iż tłumy, które były świadkami męki Jezusa, kontemplując to wydarzenie, przygotowały się do nawrócenia (por. 23,35.48; – Nr 73, 74)²⁹.

W Dziejach Apostolskich Apostołowie głoszą Chrystusa zmartwychwstałego i przebaczenie grzechów „całemu domowi Izraela” (2,36) i doprowadzają kilka tysięcy współrodaków do nawrócenia (por. 2,41; 4,4). W pierwszym okresie naród żydowski był raczej przyjaźnie nastawiony do społeczności chrześcijańskiej (por. 2,47; 5,26). Później jednak naród ten poszedł za przykładem swoich przywódców i przyjął wrogą postawę (por. 12,4.11). Początkowo też żydzi byli wyłącznymi adresatami Ewangelii (por. 11,19). Jednak bardzo wcześnie, zwłaszcza po męczeństwie Szczepana, wyznawcy judaizmu stają się prześladowcami zwolenników Chrystusa i Jego Apostołów. Na życzenie żydów Herod Agryppa skazał na śmierć Jakuba; taki sam los miał czekać Piotra (por. 12,2 n.11). Faryzeusz Paweł zaś z prześladowcy, od Damaszku, gdzie stał się chrześcijaninem, był ciągle prześladowany przez innych żydów, którzy nie uwierzyli w Jezusa. Kiedy znalazł się w Rzymie, chciał doprowadzić do wiary w Chrystusa całą wspólnotę żydowską. Nie osiągnąwszy tego, skierował do przywódców ludu izraelskiego ostre słowa prorockie o „zatwardziałości serca” (por. Iz 6,9 n.; Dz 28,25 nn.). Zapowiadał też posłuszne przyjęcie zbawienia przez pogan (por. 28,28). I chociaż Paweł doznawał od żydów wrogości, sam jednak nigdy nie był ich wrogiem (Nr 73)³⁰.

Powściągliwe relacjonowanie oznak niezaprzeczalnej opozycji żydowskiej wobec Jezusa i Jego wyznawców trudno nazwać antyjudyzmem. Orędzie ewangeliczne przedstawione przez Łukasza w Ewangelii i w Dziejach zachęca bowiem chrześcijan, aby za przykładem Jezusa i pierwszego męczennika z miłością przebaczały i modliły się za prześladowców (por. Łk 23,34; Dz 7,60; – Nr 75)³¹.

d. Pisma Janowe (Ewangelia, Apokalipsa i Listy)

Ewangelia według św. Jana, mimo uniwersalistycznego spojrzenia na zbawienie, mocno tkwi w środowisku palestyńskim i podkreśla judaistycz-

²⁹ Tamże, s. 144–147.

³⁰ Tamże, s. 144 n.

³¹ Tamże, s. 150.

ne źródła religii chrześcijańskiej. Jezus, rozmawiając jako żyd z Samarytaną, podkreśla, że „zbawienie przychodzi od żydów” (4,22). „Jezus umarł też za naród [wybrany] oraz aby rozproszone dzieci Boże zgromadzić w jedno” (11,49–52). Ewangelista doskonale zna judaizm, jego święta celebrowane w świątyni jerozolimskiej oraz Święte Pisma narodu żydowskiego. Uznaje też wartość żydowskiego dziedzictwa. Abraham widział dzień Jezusa i cieszył się z niego (por. 8,56). Prawo (Tora) jest darem, które przyszło za pośrednictwem Mojżesza (por. 1,17). Pisma Świętego nie można odrzucić (por. 10,35). Jezus jest tym, o którym pisał Mojżesz w Prawie i Prorocy (por. 1,45; 5,46 n.). On jest królem Izraela i królem żydowskim (por. 1,47; 19,19–22). Jednego z uczniów (Natanaela) nobilituje, nazywając „prawdziwym Izraelitą” (1,47; – Nr 76).

Poza Apostołami i uczniami pewna część żydów była też pozytywnie ustosunkowana do Jezusa. Takim przykładem jest Nikodem, jeden ze „starszych żydowskiej”, który uważa Jezusa za Nauczyciela przybywającego od Boga (por. 3,1 n.). Nikodem broni też Jezusa przed innymi faryzeuszami (por. 7,50 n.). Po Jego śmierci zaś wraz z Józefem z Arymatei – członkiem Sanhedrynu, dba o pogrzeb Jezusa (por. 19,38 nn.). Jan pisze także, iż „wielu przywódców żydowskich uwierzyło w Chrystusa, lecz nie mieli odwagi, aby zadeklarować się jako Jego uczniowie” (12,42; 19,38). Często też zaznacza, że „wielu żydów uwierzyło w Jezusa” (8,31; 11,45; 12,11; – Nr 76). Jezus przyciągał również uczniów Jana Chrzciciela (1,35–41), miał w swoim gronie Judejczyków (por. 19,38) i pozyskał miasta Samarytan (por. 4,39–42; – Nr 67)³².

Najczęściej jednak w Ewangelii Jana żydzi są wrogo nastawieni do Jezusa. Ich opozycja rozpoczyna się od uzdrowienia paralytyka w dzień szabatu (por. 5,16). Wrogość narasta, kiedy Jezus stwierdza, że „jest równy Bogu. Od tej też chwili żydzi starają się Jezusa zabić” (5,18). Oskarżają Go o bluźnierstwo i chcą Go ukamienować (por. 10,31 nn.). Bluźnierstwo to czyni Jezusa w oczach oskarżycieli (Sanhedrynu) przestępcą (por. 18,30). Z tego powodu nazwa „żydzi” w Ewangelii Jana posiada w wielu tekstach negatywny wydźwięk (Nr 76).

Nie chodzi tu jednak o jakiś fundamentalny antyjudajizm, lecz o sposób mówienia, odzwierciedlający jedynie sytuację wyraźnej separacji między wspólnotami żydowskimi a chrześcijanami. Judeochrześcijanie zostali wyrzuceni z synagog i wykluczeni z judaizmu jako niewierni żydzi (por. 9,22; 16,2). Tym samym żydowscy wyznawcy Chrystusa narażeni zostali na prześladowania ze strony władz rzymskich, gdyż nie cieszyli się już względami i przywilejami danymi żydom (Nr 77–78).

Czwarta Ewangelia, oskarżając wrogo nastawionych żydów do Jezusa i Jego wyznawców, że „są synami diabła, ponieważ żywią inspirowane

³² Tamże, s. 151 n., 132.

przez niego mordercze intencje” (por. 8,4.37.44), przestrzegała innych żydów przed pokusą ulegania podobnie morderczym planom (Nr 76)³³.

Również księga Apokalipsy tkwi w językowym środowisku biblijnym Starego Testamentu. To słowne pokrewieństwo rozciąga się na liczne wyrażenia zapożyczone z Pism narodu żydowskiego, co prowadzi do częstego zjawiska reminiscencji i cytatów pośrednich, czyli przejętych zwrotów, bez wskazania pochodzenia danego tekstu. Apokalipsa, która nie zawiera żadnego wyraźnego cytatu z Biblii żydowskiej, jest jednym wielkim spletem reminiscencji i aluzji do Starego Testamentu. Tekst Apokalipsy jest tak nasycony słownictwem starotestamentalnym, iż trudno odróżnić, co jest aluzją, a co nią nie jest (Nr 3)³⁴.

Wyjątkowe znaczenie ma w Apokalipsie symbolika judaistyczna. Do najważniejszych obrazów symbolicznych związanych ze Starym Testamentem należy liczba 144 000 (12 × 12 000) opieczętowanych według liczby pokoleń Izraela (por. 7,2–4) i wizja nowej Jerozolimy z dwunastoma bramami, na których są wypisane imiona dwunastu pokoleń Jakubowych oraz dwanaście imion Apostołów Baranka na fundamentach miasta (por. 21,2. 12.14). Autor Apokalipsy zarzuca jednak żydom wrogim chrześcijanom, że oczerniają wyznawców Chrystusa. Odmawia im nazywania się prawdziwymi żydami i uważa ich za samozwańców oraz „synagogę szatana” (2,9; 3,9). Stoją bowiem po stronie szatana, oskarżyciela chrześcijan (por. 12,10). Prawdziwymi żydami, zdaniem Autora, są właśnie chrześcijanie wywodzący się z judaizmu i z pogan, którzy przyjmują wiarę w Chrystusa od tych pierwszych. Chrześcijanin nosi więc honorowy tytuł „prawdziwego żyda” (Nr 83)³⁵.

e. Listy św. Pawła i pozostałe pisma Nowego Testamentu

Paweł Apostoł często podkreśla swoje żydowskie pochodzenie (por. Rz 11,1; Ga 1,14; 2 Kor 11,22). Pawłowe więzy z judaizmem widoczne są też w jego nauczaniu moralnym. Streszcza on bowiem całe nauczanie etyczne Starego Testamentu, podobnie jak Jezus i Rabini żydowscy (Hillel i Szammaj), do Prawa miłości (por. Kpł 1,18). Żydów traktuje jak braci, którym pragnie przekazać wiarę w Jezusa Chrystusa (por. Rz 1,16; 1 Kor 9,20). Głosząc zaś Ewangelię poganom, chciał doprowadzić do współzawodnictwa żydów (por. Rz 11,11.14), aby i oni otwarli się również na wiarę w Chrystusa i dostąpili zbawienia, i aby nie pozwolili się zdystansować poganom. Opór stawiany przez większość żydów orędziu Ewangelii wzbudzał u Pawła wielki smutek i ból (por. Rz 9,2). Paradoksalnie mówi nawet, że

³³ Tamże, s. 152.

³⁴ Tamże, s. 16.

³⁵ Tamże, s. 165 n.

sam wolałby być odrzucony od Chrystusa i żyć pod anatema (być wyklętym – Rz 9,3; – Nr 79)³⁶.

W Liście do Rzymian (por. 9–11) Paweł stara się wyjaśnić i pogłębić tajemniczą rolę i miejsce Izraela w Bożym planie zbawienia (Nr 79). Jest to najpoważniejsza refleksja na temat żydów niewierzących w Chrystusa. Istota tej prawdy jest tajemnicą znaną tylko Bogu, zaś negatywna postawa żydów wobec Boga i Ewangelii jest po ludzku niezrozumiała i trudna do wytłumaczenia. Wyroki Boga są bowiem niezbadane³⁷.

Św. Paweł w Rz 11,12.15 wiąże przyszłe zbawienie ludów pogańskich i świata ze zbawieniem Izraela: „Bo jeżeli ich upadek przyniósł bogactwo światu, a ich pomniejszenie – wzbogacenie poganom, to o ileż więcej przyniesie ich zebranie się w całość. Skoro ich odrzucenie przyniosło światu pojednanie, to czymże będzie ich przyjęcie, jeżeli nie powstaniem ze śmierci do życia?” (Nr 79)³⁸.

Paweł jednak spotkał się w swojej działalności apostołskiej z zacieklą opozycją ze strony swych rodaków. Dlatego, broniąc swego apostołowania wśród pogan, wielokrotnie przypomina ataki i przeszkody czynione przez żydów (por. 2 Kor 11,24.26; Flp 3,10; 1 Tes 2,14–16). Najostrzejsze zarzuty znajdujemy w 1 Tes 2,14–16. Niektórzy chcieliby je nawet usunąć z tekstu Nowego Testamentu i wykazać, że nie mogą one pochodzić od Pawła³⁹ albo starają przynajmniej je złagodzić, ograniczając do mieszańców Judei (Nr 80). Nie wolno jednak nie dostrzegać faktów ani tym bardziej opuszczać teksty natchnione. Należy je tylko właściwie rozumieć, biorąc pod uwagę cały kontekst⁴⁰ i wszystkie wypowiedzi Pawłowe na temat żydów.

W 1 Tes 2,14–16 Paweł, mówiąc o cierpieniach, jakich doznał on sam i inni chrześcijanie od żydów w Tessalonikach, przypomina, że taki sam los spotkał ze strony żydów Kościoły w Judei. W tym kontekście Paweł oskarża żydów o całą serię zbrodni: „Zabili Pana Jezusa, proroków i nas także prześladowali. Nie podobają się oni Bogu i sprzeciwiają się wszystkim ludziom. Zabraniają nam też przemawiać do pogan w celu ich zbawienia”.

³⁶ Papińska Komisja Biblijna, *Naród żydowski...*, s. 156 n.

³⁷ G. Rafiński, *Grzech ludzkości i dar usprawiedliwienia (List św. Pawła do Rzymian). Tajemnica niewiary Izraela wobec Ewangelii (Rz 9–11)*, [w:] *Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych*, red. J. Frankowski, S. Mędała, t. 9: *Dzieje Apostolskie, Listy św. Pawła*, Warszawa 1997, s. 350; J. Stępień, *Rola żydów w historii zbawienia według Rz 9–11*, „*Studia Theologica Varsoviensia*” 1966, z. 2, s. 197–232.

³⁸ J. Kozyra, *Nowe przymierze – Kaine diatheke*, „*Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*” 1996, t. 29, s. 37; F. Mussner, *Traktat o Żydach*, Warszawa 1993, s. 91 n.; Papińska Komisja Biblijna, *Naród żydowski...*, s. 158.

³⁹ O. Michel, *Fragen zu 1 Tess 2,14–16: Antijüdische Polemik bei Paulus*, [w:] *Antijudaismus im NT*, Hrsg. W. Eckert (u. a.), München 1967, s. 50–59; J. Gnilká, *Paweł z Tarsu. Apostoł i światdek*, tłum. W. Szymona, Kraków 2001, s. 116; B. A. Pearson, *1 Thessalonians 2,13–16. A Deutero-Pauline Interpolation*, „*Harvard Theological Review*” 1971, 64, s. 79–94; R. A. Wortham, *The Problem of Anti-Judaism in 1 Thess 2,14–16 and Related Pauline Texts*, „*Biblical Theology Bulletin*” 1995, 25, s. 37–44.

⁴⁰ P. Wick, *Ist 1 Thess 2,13–16 antijüdisch? Der rhetorische Gesamtzusammenhang des Briefes als Interpretationshilfe für eine einzelne Perikope*, „*Theologische Zeitschrift*” 1994, Jg. 50, s. 9–23.

Przeciwstawiając się więc chrześcijańskiemu głoszeniu Ewangelii skierowanemu do pogan, „żydzi sprzeciwiają się wszystkim ludziom” (podobne uogólnienie stosuje Tacyt) i nie podobają się Bogu. Sprzeciwiając się wszelkimi sposobami głoszeniu Ewangelii, żydzi solidaryzują się z tymi swoimi przodkami, którzy zabijali proroków. Przez takie postępowanie zgadzają się oni również z tymi żydami, którzy domagali się śmierci Jezusa.

Formuły Pawłowe wydają się tu mieć charakter uogólniający przypisywania winy za śmierć Jezusa wszystkim żydom, bez wyjątku. Kiedy się jednak uwzględni kontekst oraz inne wypowiedzi (por. Rz 9–11), okazuje się, że dotyczą one tylko tych żydów, którzy przeciwstawiają się głoszeniu Ewangelii, a więc zbawieniu pogan. Kiedy zaś ustaje ten sprzeciw, ustaje również powód oskarżenia (Nr 80)⁴¹.

Ostre i pogardliwe sformułowania w Flp 3,2 n. „psy i okaleczeni” (Ga 5,12) mogą w polemicznym języku Pawła dotyczyć sekty żydujących judeochrześcijan, jak również pogan (por. Mt 15,26; Ap 22,15; – Nr 80)⁴².

Paweł odrzuca też wszelki żydowski partykularyzm religijny, pokazując nową płaszczyznę relacji z Chrystusem (por. Kol 3,11; Ga 3,28; Rz 10,12). Żydzi przed nawróceniem, podobnie jak poganie, byli „synami nieposłuszeństwa” (Ef 2,2 n.) i ulegali „pragnieniom ciała”, zasługując na „Boży gniew”. Przez śmierć Chrystusa jedni i drudzy jednak zostali pojednani z Bogiem w jednym Ciele–Kościele (por. Ef 2,14 n.; – Nr 82)⁴³.

W Listach pasterskich sekciarskie grupy judeochrześcijańskie krytykowane są za to, iż bardziej niż pozostali członkowie wspólnot kościelnych są „krynami i gadatliwi, a niekiedy zwodzą innych, szukając bez końca genealogii i mitów żydowskich” (Tt 1,10.14; 3,9; 1 Tm 1,4; – Nr 82)⁴⁴.

Autor Listu do Hebrajczyków dowodzi niewystarczalności instytucji Starego Testamentu, szczególnie jego ofiarniczego kultu. Często jednak odwołuje się do słów objawienia ze Starego Przymierza.

4. WNIOSKI I PRAKTYCZNE WSKAZANIA PASTORALNE

1. Między uczniami Chrystusa a żydami, którzy w Niego nie uwierzyli, istnieje w Pismach Nowego Testamentu stosunek opozycji. Żydzi – judaїści, sprzeciwiając się wierze chrześcijańskiej, nie godzą się, że Jezus jest Mesjaszem (Chrystusem) i Synem Bożym. Chrześcijanie z kolei nie mogą nie kontestować takiej postawy żydów. Na głębszej jednak płaszczyźnie opozycja ta jest relacją tajemnicy miłości do Boga oraz niepojętej miłości Boga do wszystkich ludzi: żydów i pogan (Nr 81)⁴⁵. Rozłam między narodem żydowskim a Kościołem Jezusa Chrystusa jest więc sprzeczny z wolą

⁴¹ Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski...*, s. 159 n.

⁴² Tamże, s. 160 n.

⁴³ Tamże, s. 163 n.

⁴⁴ Tamże, s. 164.

⁴⁵ Tamże, s. 162.

Bożą objawioną w Piśmie Świętym (Nr 85)⁴⁶. Bóg bowiem ofiaruje Swoje zbawienie wszystkim, najpierw żydom, a następnie również poganom.

Fakt, że Nowy Testament jest ze swej istoty ogłoszeniem wypełnienia się Bożego planu zbawienia w Jezusie Chrystusie, jest dla olbrzymiej większości narodu żydowskiego, który nie wierzy w to wypełnienie, przedmiotem kontrowersji. Nowy Testament wyraża zatem swe przywiązanie do objawienia Starego Testamentu i brak zgody z Synagogą. Tego braku zgody nie można nazywać jednak antyjudajizmem, ponieważ chodzi o niezgodę (a właściwie różnice) na płaszczyźnie wiary. Ona to była źródłem religijnych kontrowersji najpierw wśród grup żydowskich (judeochrześcijanie i judaisci), a następnie między poganochrześcijanami i żydami. Choć Stary Testament był dla nich wszystkich tą samą podstawą wiary, to jednak różnili się w sposobie rozumienia późniejszego jej rozwoju. Jednak nawet gdyby rozdzźwięk ten był bardzo głęboki, to w żaden sposób nie zakłada on wzajemnej wrogości (Nr 87)⁴⁷.

2. Sprawa wzajemnych stosunków między chrześcijanami a żydami została bardzo mocno podkreślona również w najnowszych dokumentach Urzędu Nauczycielskiego Kościoła⁴⁸ oraz w nauczaniu papieża Jana Pawła II⁴⁹.

Nowy Testament charakteryzuje się głębokim związkiem ze Starym Testamentem. Sobór Watykański II tak to ujmuje w *Dei Verbum* (Nr 16): „Bóg, sprawca natchnienia i autor ksiąg obydwu Testamentów, mądrze postanowił, by Nowy Testament był ukryty w Starym, a Stary w Nowym znalazł wyjaśnienie”. Historia judaizmu nie kończy się wraz ze zburzeniem Jerozolimy (w 70 r.). „W trakcie jej dalszego przebiegu rozwinęła się religijna tradycja, którą cechuje bogactwo wartości religijnych, chociaż, jak sądzimy, po Chrystusie tradycja ta ma z gruntu inne znaczenie. Razem też z Prorokami i Apostołem Pawłem Kościół oczekuje znanego tylko Bogu dnia, w którym wszystkie ludy będą wzywały Pana jednym głosem i wspólnie będą Mu służyły”⁵⁰.

Jan Paweł II w swoim nauczaniu i kontaktach z żydami wielokrotnie podejmował temat dialogu chrześcijańsko-judaistycznego. Odwołując się do dokumentów Magisterium Ecclesiae, nazywa żydów „naszymi umiłowanymi braćmi”, i (żeby tak) można powiedzieć, „naszymi starszymi braćmi w wierze”. Razem więc, żydzi i chrześcijanie „musimy pracować przy odbudowie przyszłości, w której nie będzie już antyjudajizmu wśród chrześcijan, ani uczuć antychrześcijańskich u żydów” (Nr 86)⁵¹.

⁴⁶ Tamże, s. 169.

⁴⁷ Tamże, s. 172 n.

⁴⁸ *Dei Verbum, Nostra aetate, Wytyczne i wskazówki dotyczące wprowadzenia w życie numeru 4 Deklaracji „Nostra aetate”*, i in.

⁴⁹ *Żydzi i judaizm w dokumentach Kościoła i nauczaniu Jana Pawła II (1965–1989)*, red. W. Chrostowski, R. Rubinkiewicz, Warszawa 1990, s. 112, 165.

⁵⁰ *Wytyczne i wskazówki dotyczące wprowadzenia w życie numeru 4 Deklaracji „Nostra aetate”*, cyt. za: A. Läßle, *Od egzegezy do katechezy*, tłum. B. Bialecki, t. 2, Warszawa 1986, s. 82 n.

⁵¹ *Papieska Komisja Biblijna, Naród żydowski...*, s. 170; *Żydzi i judaizm w dokumen-*

3. Fragmentaryczna i powierzchowna lektura Biblii wzbudza wiele trudności w stosunkach chrześcijan z żydami. Pismo Święte musimy jednak czytać w kontekście historycznym i literackim, a także trzeba uwzględnić Bożą pedagogię w dziejach zbawienia. W Starym Testamencie spotykamy się ze scenami okrutnymi i gorszącymi, które w moralności chrześcijańskiej są niedopuszczalne, a Bóg nie szczędzi żydom nagan i potępień, stawiając im już w Starym Przymierzu wysokie wymagania. Bóg jednak wybrał pewną grupę ludzi (Izraelitów) i cierpliwie prowadził do idealnego zjednoczenia z Nim i do moralnej doskonałości, do której jeszcze, niestety, nawet wielu chrześcijanom jest daleko (Nr 87). Mimo jednak niewierności żydów w Starym Testamencie i chrześcijan w Nowym, Bóg okazuje swoją miłość do wybranego ludu, realizując konsekwentnie swój plan zbawienia (Nr 86)⁵².

4. Zarzuty skierowane przeciwko żydom w Nowym Testamencie są natury religijnej i stawia się je tylko wobec pewnej grupy. Teksty polemiczne odzwierciedlają też ataki judaistów na chrześcijan i obronę chrześcijańskiego apostołatu wobec żydów, którzy się temu sprzeciwiali (Nr 87). Polemiczne teksty Nowego Testamentu, sformułowane nawet w terminologii uogólniającej, zawsze dotyczą konkretnej rzeczywistości historycznej. Nie dotyczą więc wszystkich żydów wszystkich czasów i wszystkich miejsc, w których żyją. Tendencja do uogólniania, podkreślanie stron negatywnych u przeciwników, przemilczanie ich pozytywów, niebranie pod uwagę ich motywacji i ewentualnej dobrej wiary jest cechą charakterystyczną języka polemicznego całej starożytności. Spotykamy go zarówno wewnątrz podzielonego judaizmu w I w. ery chrześcijańskiej, jak również w pierwotnym, także zróżnicowanym chrześcijaństwie (Nr 87)⁵³.

Krytyka żydów na kartach Biblii tak Starego, jak i Nowego Testamentu to nie antyjudajizm, czyli postawa pogardy, wrogości i prześladowania żydów. Przeciwnie, jest to wyraz Bożej miłości wzywającej do nawrócenia i przyjęcia zbawienia. Szacunek więc i wzajemna miłość między żydami i chrześcijanami jest jedyną właściwą postawą wobec tajemniczego Bożego planu zbawienia wszystkich.

Zarzuty skierowane do żydów na kartach Nowego Testamentu nie są ani częstsze, ani bardziej kaśliwe od oskarżeń Izraela w Prawie i u Proroków, a więc w samym Starym Testamencie. Ostrość wypowiedzi cechuje język proroków, którzy ostrzegają przed ówczesnymi błędnymi drogami. Zawsze jednak przewidują możliwość nawrócenia i nowe możliwości zbawienia⁵⁴.

5. Dialog chrześcijańsko-żydowski jest możliwy, ponieważ obydwie strony posiadają bardzo bogate wspólne dziedzictwo. Jest więc sprawą ze

tach ..., s. 112, 165.

⁵² Papińska Komisja Biblijna, *Naród żydowski...*, s. 171.

⁵³ Tamże, s. 172.

⁵⁴ Tamże, s. 11, 140.

wszech miar bardzo pożądaną, aby z obydwu stron eliminować uprzedzenia i braki zrozumienia oraz aby lepiej poznawać wspólne dziedzictwo i umacniać wzajemne więzy (Nr 87)⁵⁵.

Chociaż w przeszłości, w pewnych epokach historycznych i w pewnych miejscach, rozłam pomiędzy ludem izraelskim a Kościołem mógł się czasem wydawać nie do przewyciężenia, to jednak w świetle Pisma Świętego widać, iż nie powinno było do tego dojść. Całkowity bowiem podział między Kościołem i Synagogą jest niemożliwy i sprzeczny z objawieniem zapisanym w Biblii, skoro Boży plan zbawienia obejmuje zarówno żydów, jak i chrześcijan (Nr 85)⁵⁶.

Papież Jan Paweł II przypomina, że „chrześcijan i żydów wiele łączy. Dlatego chrześcijanie i żydzi powinni dążyć do przewyciężenia starych uprzedzeń oraz do coraz powszechniejszego i pełniejszego uznania wspólnego dziedzictwa duchowego. Jako chrześcijanie uważamy żydowskie dziedzictwo religijne za nieodłączną część naszej własnej wiary. Mamy też nadzieję, że naród żydowski dostrzeże, iż Kościół zdecydowanie potępia antysemityzm i wszelkie formy rasizmu, jako całkowicie sprzeczne z zasadami chrześcijańskimi”⁵⁷.

6. Wzajemne poznanie i szacunek umożliwiają żydom i chrześcijanom szczególnie pogłębione studia biblijne i teologiczne oraz braterski dialog (Nr 86)⁵⁸, a także spotkania z miejscami zbawienia, czyli pielgrzymki do Ziemi Świętej. „To skupienie uwagi na Ziemi Świętej jest ze strony chrześcijan nieodzownym przejawem pamięci, a zarazem ma wyrażać szacunek dla głębokich więzi, jaka jednoczy ich z narodem żydowskim, z którego wywodzi się Jezus Chrystus”⁵⁹.

IL POSTO ECCEZIONALE DEL POPOLO D'ISRAELE E LE SUE SACRE SCRITTURE NEL NUOVO TESTAMENTO

S o m m a r i o

Il documento della Pontificia Commissione Biblica dell'anno 2001 sul tema: *Il popolo giudaico e le sue Sacre Scritture nella Bibbia cristiana* sottolinea che questo popolo eletto e le sue Sacre Scritture hanno un posto eccezionale nel Nuovo Testamento. Essi formano la prima parte della Bibbia cristiana come l'Antico Testamento e sono presenti per molti modi nella sua seconda parte, nel Nuovo

⁵⁵ Tamże, s. 173.

⁵⁶ Tamże, s. 168 n.

⁵⁷ *Wiele nas łączy. Przemówienie Jana Pawła II na spotkaniu z naczelnymi rabinami Izraela 23.03.2000 r.*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 2000, nr 5, s. 26.

⁵⁸ Papieska Komisja Biblijna, *Naród żydowski...*, s. 169.

⁵⁹ *List Ojca Świętego Jana Pawła II o pielgrzymowaniu do miejsc związanych z historią zbawienia*, Poznań 1999, s. 17.

Testamento. In tutti gli scritti del Nuovo Testamento vediamo numerosi rapporti di Gesù stesso e dei suoi discepoli con i giudei. Nei Vangeli si presenta l'attività di Gesù fra i giudei, che chiama tutti alla penitenza e alla fede. Negli Atti degli Apostoli e nelle lettere di Paolo vediamo, come la salvezza va da Gerusalemme alle città pagane, ma a volte con molte difficoltà dalla parte dei giudei. La negativa presentazione del giudaismo, che ha rifiutato questa proclamazione, è un fatto storico, ma non può essere vista come un antiggiudaismo. Perché la salvezza si trova nel primo posto per i giudei, ma poi anche per i pagani. San Paulo ha spiegato questo problema nella Lettera ai Romani (9-11) come mistero della fede. Giovanni Paolo II dicendo, che fra i cristiani e giudei ci sono numerosi collegamenti, invoca sia gli uni che gli altri all'amore fraterno e alla buona volontà. Dobbiamo insieme, cioè i giudei e i cristiani, vincere nei nostri cuori i sentimenti antiggiudaici e anticristiani.